

УДК 343.9:343.1(477)

DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2025.3.17>

Богдан Юрійович Чалий,

Національний науковий центр

«Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса»

Міністерства юстиції України (аспірант);

 <https://orcid.org/0000-0001-5086-8228>,

e-mail: bohdan.ch8901@gmail.com

МОЖЛИВОСТІ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ У ВИРІШЕННІ ТАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ РОЗСЛІДУВАННЯ РЕЙДЕРСТВА

У статті досліджено значення судових експертиз у розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством. Проаналізовано тактичні завдання економічної, почеркознавчої та технічної експертиз документів, які дають змогу встановити реальний фінансовий стан підприємства, виявити незаконні операції, підробки підписів і печаток, визначити спосіб виготовлення документів та відновити їх первісний зміст. Обґрунтовано алгоритм дій сторони обвинувачення при призначенні експертиз і підкреслено їхній профілактичний потенціал у попередженні рейдерських посягань.

Ключові слова: досудове розслідування, рейдерство, доказування, спеціальні знання, експертне дослідження, залучення експерта, економічна експертиза.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

Призначення судових експертиз у кримінальних правопорушеннях, пов'язаних із рейдерством, є не лише процесуально доцільним, а й методологічно необхідним елементом досудового розслідування. Рейдерські посягання характеризуються складним механізмом злочинної діяльності, багаторівневою структурою злочинних схем та значною кількістю суб'єктів, задіяних у протиправній діяльності. Для їх виявлення та доведення потрібні спеціальні знання, без яких неможливо повноцінно встановити механізм злочину, належно обґрунтувати процес доказування та забезпечити об'єктивний судовий розгляд.

Особливу роль у цьому контексті відіграють судово-економічні, зокрема бухгалтерські, експертизи, які дозволяють встановити незаконність фінансових операцій, підтвердити факти фіктивного документообігу, пов'язані з підробленням документів, маніпуляцій із корпоративними правами та випадків штучного доведення підприємств до банкрутства. Не менш важливими є почеркознавча і технічна експертизи документів, оскільки рейдерські схеми часто реалізуються через підроблені або фіктивні правочини, неправомірне внесення

змін до протоколів установчих зборів, довіреності чи реєстраційних документів тощо.

У випадках застосування насильницьких методів захоплення підприємств ключову роль відіграють судово-медична та психологічна експертизи, що дають змогу встановити характер і розмір шкоди, завданої потерпілим. З огляду на зростання ролі цифрових технологій у корпоративному управлінні актуальності набуває комп'ютерно-технічна експертиза, яка допомагає виявити втручання в бази даних, корпоративні реєстри чи електронні системи документообігу.

Таким чином, призначення експертиз у кримінальних провадженнях щодо рейдерських захоплень є не факультативною, а ключовою складовою ефективного й об'єктивного розслідування. Їх проведення забезпечує комплексне дослідження як правових, так і економічних аспектів рейдерства, сприяє формуванню належної доказової бази та гарантує обґрунтованість висновків слідчого і прокурора. Це підкреслює доцільність подальшого наукового опрацювання проблематики залучення експерта у справах про рейдерство та вироблення практикоорієнтованих методичних рекомендацій.

Стан дослідження проблеми

У вітчизняній науковій літературі вже накопичено значний доробок, присвячений питанням методики розслідування злочинів у сфері економіки, техніко-криміналістичному забезпеченню слідчих (розшукових) дій та використанню спеціальних знань у кримінальному провадженні. Цю проблематику докладно розробляли такі дослідники, як В. Арешонков, А. Аркуша, В. Гусєва, В. Журавель, О. Колесніченко, В. Кузьмичов, І. Пиріг, В. Шевчук, В. Шепітько, М. Щербаківський, Е. Сімакова-Єфремян та ін. Комплексні підходи до вивчення ролі спеціальних знань у кримінальному процесі знайшли відображення у працях В. Галагана, І. Гори, М. Костицького, І. Петрової, Б. Романюка, В. Шерстюка, А. Тимчишина, З. Соколовського та низки інших науковців. Окремий інтерес становлять дослідження Г. Бідняк, Ю. Ковальова, Є. Лук'янчикова, А. Мировської, Д. Хомича та Н. Тимофєєвої, які аналізували особливості використання спеціальних знань у справах господарсько-правового спрямування.

Окремі аспекти призначення деяких видів експертиз під час розслідування рейдерства визначили у своїх роботах В. Кікінчук, В. Гусєва, С. Стеценко, С. Тюленєв, М. Цуцкірідзе [1–6] та ін.

Водночас, попри достатній рівень наукової уваги до загальних питань криміналістичного забезпечення досудового розслідування, відсутній системний аналіз специфіки застосування спеціальних знань саме у провадженнях, пов'язаних із рейдерськими посяганнями. Ця сфера залишається малодослідженою, що актуалізує потребу у формуванні

цілісної наукової концепції з урахуванням новітніх тенденцій економічної злочинності та сучасних викликів у сфері захисту господарської діяльності.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є визначення можливостей судових експертиз у розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством. Досягнення цієї мети зумовило необхідність вирішення таких завдань: 1) з'ясувати сутність і специфіку призначення та проведення експертиз, найбільш характерних для кримінальних проваджень цієї категорії; 2) окреслити коло тактичних завдань розслідування, у вирішенні яких можуть бути використані результати експертних досліджень.

Наукова новизна дослідження

Комплексно узагальнено та систематизовано ролі типових судових експертиз у розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством. Уперше обґрунтовано положення про те, що судово-економічна, почеркознавча і технічна експертизи документів становлять ядро доказової бази у справах цієї категорії, оскільки саме їх результати дозволяють відтворити механізм злочинної діяльності. Доведено, що ефективність протидії рейдерству безпосередньо залежить від своєчасного та належного використання спеціальних знань, які компенсують обмеженість професійної компетенції слідчих і прокурорів. Запропоновано класифікацію тактичних завдань, які вирішуються різними видами експертиз: ідентифікаційних, діагностичних, профілактичних і конкретизованих. На відміну від попередніх досліджень, у статті наголошено на інтегративному характері застосування експертних знань, що вимагає поєднання економічних, криміналістичних і техніко-юридичних підходів. Уперше детально проаналізовано ризики, пов'язані з використанням копій документів неналежної якості, що істотно впливає на достовірність висновків експерта. Розроблено алгоритм дій сторони обвинувачення при призначенні економічної експертизи, який гарантує її повноцінність і доказову значущість. Розширено уявлення про профілактичну функцію експертиз, акцентуючи на їхньому потенціалі не лише для виявлення, а й для попередження рейдерських посягань шляхом формування рекомендації щодо усунення прогалин у системі корпоративного управління та фінансового контролю. Сукупність цих положень створює науково-практичну основу для вдосконалення криміналістичних рекомендацій із розслідування рейдерства.

Виклад основного матеріалу

Одним із ключових напрямів протидії рейдерським захопленням є залучення судових експертів, чий знання компенсують обмеженість

фахової компетенції слідчих, детективів, прокурорів і навіть суддів. Призначення експертиз є необхідним у випадках, коли для встановлення істотних обставин кримінального провадження потрібні спеціальні знання. Висновки, підготовлені уповноваженими експертами відповідно до вимог законодавства, визнаються повноцінними процесуальними доказами та мають вагоме значення у формуванні доказової бази. Експертні дослідження, засновані на сучасних науково-технічних досягненнях, забезпечують об'єктивні та достовірні результати, які часто мають вирішальне значення для вирішення завдань кримінального провадження.

У справах про рейдерство першочергове значення мають економічні, технічні та почеркознавчі експертизи, оскільки саме їхні результати дозволяють достовірно виявити факти підроблення документів, фіктивності корпоративних рішень, змови між учасниками протиправної діяльності, а також обчислити завдані матеріальні збитки. Залучення експертів уможливорює виявлення прихованих механізмів маніпуляцій та незаконної легалізації майна, а сформовані ними висновки стають основою доказової бази, від якої безпосередньо залежить успішність правосуддя.

Проведений аналіз слідчої та судової практики свідчить, що під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством, найбільш типовим є призначення почеркознавчої експертизи, технічної експертизи документів, економічної, комп'ютерно-технічної, психологічної, а також низки комплексних експертиз.

Необхідність застосування спеціальних економічних знань обумовлена складністю механізмів протиправного заволодіння активами підприємств, що включають економічні, фінансові, організаційно-правові й іноді психологічні компоненти. У цьому контексті призначення судово-економічних експертиз постає не лише допоміжним засобом, а і ключовою умовою ефективного доказування. Економічні, зокрема фінансово-бухгалтерські, експертизи у справах про рейдерство дозволяють з'ясувати реальний фінансовий стан підприємства, перевірити достовірність бухгалтерських документів, спростувати або підтвердити факти їх фальсифікації, виявити необґрунтоване завищення чи заниження вартості активів, а також встановити незаконне відчуження корпоративних прав.

Судово-економічна експертиза виступає центральним інструментом дослідження фінансово-господарських процесів судового провадження. Її застосування забезпечує можливість виявлення ознак зловживань, визначення реального стану майнових і фінансових ресурсів суб'єкта господарювання, а також масштабів завданої майнової шкоди. Водночас ефективність цієї експертизи безпосередньо залежить від належної нормативної регламентації та чіткого

організаційного забезпечення її проведення. Призначення експертизи здійснюється виключно у випадках, коли для з'ясування фактичних обставин справи потрібні спеціальні знання, що входять до предмета доказування.

Підставою для призначення експертизи у кримінальних правопорушеннях, пов'язаних із рейдерством, найчастіше виступає процесуальне рішення органу досудового розслідування або прокурора. Після направлення такої постанови до виконання організаційне та матеріально-технічне забезпечення її проведення, а також контроль за дотриманням строків і вимог закону покладаються на керівника судово-експертної установи.

У межах проведення економічної експертизи доцільно досліджувати не лише первинну документацію та облікові реєстри підприємств, а й документи фінансової звітності суб'єкта господарювання. Це зумовлено тим, що висновки експерта повинні ґрунтуватися на офіційно визначених показниках, передбачених чинними нормативно-правовими актами, тоді як інші індикатори фінансового аналізу можуть використовуватися лише як допоміжні [7, с. 284–287].

Серед ключових функцій судово-економічної експертизи у розслідуванні та доказуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством, варто виокремити кілька узагальнених груп завдань. По-перше, це ідентифікаційні завдання, спрямовані на встановлення осіб, відповідальних за підготовку та оформлення фінансово-господарських документів, які стали підґрунтям для здійснення неправомірних операцій (наприклад, визначення службовця, який санкціонував чи підписав документи незаконної угоди). По-друге, діагностичні завдання, сутність яких полягає в реконструкції механізму злочинної події. Так, експертиза може відтворити схему привласнення грошових коштів чи товарно-матеріальних цінностей і визначити обсяг завданих збитків. По-третє, профілактичні завдання, пов'язані з виявленням умов, які сприяли вчиненню злочину, та виробленням пропозицій щодо їх усунення (наприклад, рекомендації експерта щодо вдосконалення системи первинного обліку чи контролю за збереженням цінностей у сховищах). По-четверте, конкретизовані завдання, які охоплюють перевірку бухгалтерських і податкових документів для встановлення фактів нестач або надлишків активів, визначення часу й місця їх виникнення, оцінку обґрунтованості списання сировини та законності руху продукції, виявлення порушень фінансової дисципліни, необ'єктивності у відображенні результатів діяльності, незаконності бухгалтерських операцій, реального стану розрахунків між суб'єктами господарювання. До цієї групи також належать завдання щодо ідентифікації наслідків службових зловживань і причин, що їх породили, а також викриття

невідповідностей у системі бухгалтерського обліку чи процедурі документального оформлення.

Найчастіше економічні експертизи призначаються під час розслідувань справ про доведення підприємства до банкрутства та ухилення від сплати податкових чи інших обов'язкових платежів. У Науково-методичних рекомендаціях з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень (далі – Рекомендації)¹ чітко визначено предмет і об'єкт таких досліджень, а також типовий перелік питань, які можуть бути поставлені перед експертом¹. Однак на практиці нерідко виникають труднощі, пов'язані з помилками слідчих, зокрема ненаданням повного пакета необхідних документів. Це змушує експертів звертатися з додатковими клопотаннями вже на стадії дослідження, що, своєю чергою, затягує строки виконання або навіть призводить до тимчасового зупинення експертизи.

Суттєвою проблемою є також передача на дослідження не оригіналів, а копій бухгалтерських документів, причому часто – неналежної якості, що істотно обмежує можливості їх повноцінного аналізу. Додаткові труднощі зумовлені тим, що бухгалтерські матеріали мають комплексний характер і потребують оцінки не лише з економічної, а й з техніко-юридичної точок зору. Це надає експерту право вказувати на помилки у реквізитах, арифметичні неточності, оформлення документів неуповноваженими особами тощо. У таких випадках виникає потреба у проведенні комплексної експертизи за участю кількох фахівців. Загалом же висновок експерта стає одним із вирішальних доказів у кримінальних провадженнях економічного характеру, зокрема у випадках рейдерських захоплень, фіктивного банкрутства чи податкових ухилень. Ефективність експертного дослідження безпосередньо залежить від якості підготовчих дій сторони обвинувачення, а дотримання чіткого алгоритму є запорукою своєчасного виконання експертизи та отримання повноцінного доказового результату.

У кримінальних провадженнях, пов'язаних із рейдерськими захопленнями, вагоме значення має правильне визначення моменту залучення експерта. Це питання потребує врахування низки чинників: – особливостей слідчої ситуації на конкретному етапі розслідування;

¹ Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказом М-ва юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#n17> (дата звернення: 15.08.2025).

- необхідності дослідження матеріалів, речових доказів чи порівняльних зразків, які ще не вилучені або не перебувають у розпорядженні сторони обвинувачення;
- можливих негативних наслідків зволікання з призначенням експертизи для збереження об'єктів дослідження;
- потреби у проведенні додаткових слідчих чи процесуальних дій для отримання матеріалів, без яких експертне дослідження є неможливим;
- специфіки та правильності формулювання запитань, адресованих експерту [5, с. 265–266].

Раціональне врахування зазначених чинників дозволяє забезпечити повноцінність і якість експертних досліджень та отримати достовірні результати, здатні стати надійною доказовою базою у кримінальному провадженні.

Встановлення особи, причетної до підроблення рукописних документів або їх реквізитів (зокрема підписів), потребує використання спеціальних знань, найбільш результативною та юридично врегульованою формою яких є судова експертиза, передусім почеркознавча. Її значення полягає в можливості виявлення обставин, що мають істотне значення у кримінальних провадженнях, пов'язаних із рейдерськими посяганнями. При цьому висновок експерта виступає самостійним джерелом доказів, який може безпосередньо використовуватися для підтвердження або спростування фактів протиправної діяльності окремих осіб чи організованих груп.

Судова почеркознавча експертиза спрямована на встановлення фактів та обставин, що мають доказове значення як у кримінальних, так і у цивільних провадженнях. Важливе місце у протидії рейдерським посяганням посідають почеркознавчі й технічні експертизи документів, адже підроблення підписів, печаток чи протоколів загальних зборів нерідко стає базовим інструментом незаконного відчуження права власності на активи суб'єкта господарювання. У складних випадках виникає потреба у комплексних дослідженнях, що поєднують криміналістичні, економічні та правові підходи. При цьому Рекомендації вказують, що основним завданням почеркознавчої експертизи є саме ідентифікація виконавця рукописного тексту чи підпису. Серед неідентифікаційних завдань виокремлюють: виявлення впливу зовнішніх або внутрішніх факторів на почерк, визначення статі і віку виконавця тощо. Для їх вирішення експерт отримує почерковий матеріал, достатній за обсягом для проведення зіставлення та аналізу¹.

¹ Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказом М-ва юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 // БД «Законодавство України» / ВР України.

У справах про рейдерство переважають саме ідентифікаційні завдання. Водночас нерідко постають діагностичні чи класифікаційні запитання, зумовлені участю кількох осіб у реалізації рейдерських схем і використанням підроблених документів на замовлення. У зв'язку із цим постановою про призначення експертизи зазвичай охоплює широкий перелік питань: чи виконано підпис або текст конкретною особою; чи належать записи одній або кільком особам; чи мав місце вплив факторів, що збивали виконавця; чи можливо визначити вік або окремі соціально-демографічні характеристики виконавця.

Особливу роль для достовірності результатів відіграє надання оригіналів документів, оскільки копії часто не дозволяють виявити дрібні почеркові ознаки. Додаткові труднощі виникають у випадках деформації підписів або за обмеженої кількості зразків. Саме тому експерти нерідко вимагають надання додаткових матеріалів, зокрема вільних і експериментальних зразків почерку.

Слідчо-судова практика засвідчує, що висновки почеркознавчої експертизи часто формуються у поєднанні з відповідями на ідентифікаційні й діагностичні запитання одночасно, що становить складний інтегрований процес. У низці випадків результати можуть бути сформульовані в імовірнісній формі, що потребує особливої критичної оцінки з боку сторони обвинувачення.

Ефективність експертного дослідження значною мірою залежить від ретельної підготовки матеріалів, правильності відбору зразків, їхньої кількості та якості, а також від чіткого формулювання запитань до експерта. Найпоширенішою помилкою є ненадання достатньої кількості порівняльних зразків, що істотно знижує якість висновків. Саме тому доцільно залучати експертів ще на стадії підготовки матеріалів для експертного аналізу.

Як слушно відзначається в науковій літературі, предметом судово-технічної експертизи документів є встановлення фактичних обставин, пов'язаних із процесом їх виготовлення, внесенням змін чи коригувань у зміст, виявленням невидимих або слабо виражених записів, а також дослідженням інших характеристик, які можуть бути з'ясовані виключно шляхом застосування спеціальних технічних знань. Цей вид експертиз дає змогу визначити автентичність документа, виявити ознаки підробки чи втручання в його текстову або реквізитну частину [8, с. 217].

Згідно з положеннями Рекомендацій ключові завдання судово-технічної експертизи документів охоплюють: визначення способу виготовлення документа; з'ясування фактів та методів зміни його

змісту (наприклад, заміна аркушів); відновлення невидимих чи слабо помітних записів; реконструкція початкового вигляду документа; встановлення часу його створення; ідентифікація інструментів, обладнання та матеріалів, використаних у процесі виготовлення¹. Виконання цих завдань дає змогу експертові науково обґрунтовано оцінити справжність документа, виявити сліди маніпуляцій та відтворити його первісний зміст для використання в доказуванні.

Таким чином, проведення судово-технічної експертизи документів дає змогу вирішити питання щодо технології виготовлення документа, ідентифікації засобів і матеріалів, застосованих у цьому процесі, виявлення фактів підроблення підписів і печаток, встановлення часу створення документа та виявлення невидимих записів чи внесених змін. Це забезпечує отримання об'єктивних і науково підтверджених результатів, що мають ключове значення для кримінальних проваджень, зокрема у справах, пов'язаних із рейдерством.

Однак у практиці розслідування нерідко фіксуються типові помилки, яких припускаються слідчі під час призначення судово-технічної експертизи документів. До них, зокрема, належать: відсутність чіткої вказівки на вид дослідження при одночасному направленні на експертизу об'єктів різного походження (рукописних записів, машинописних чи друкованих документів); ненадання або неповне надання матеріалів і порівняльних зразків, без яких неможливо розв'язати поставлені завдання; некоректне формулювання запитань – їхня неконкретність, двозначність або вихід за межі компетенції експерта; порушення правил пакування й забезпечення збереженості об'єктів, унаслідок чого вони можуть зазнати пошкоджень чи несанкціонованого доступу.

Отже, керуючись викладеним, можемо констатувати, що:

1) судово-економічна експертиза сприяє вирішенню таких тактичних завдань розслідування у кримінальних провадженнях щодо рейдерства:

– встановлення фінансового стану підприємства – підтвердження платоспроможності, виявлення ознак доведення до банкрутства чи штучного заниження вартості активів;

– виявлення та документування незаконних фінансових операцій – перевірка достовірності бухгалтерських і податкових документів, фіктивності корпоративних рішень;

¹ Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказом М-ва юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98> (дата звернення: 15.08.2025).

- розрахунок матеріальних збитків – визначення розміру шкоди, завданої незаконним відчуженням корпоративних прав чи майна;

- реконструкція механізму протиправної діяльності – встановлення схеми привласнення коштів, руху товарно-матеріальних цінностей та незаконних фінансових потоків;

- виявлення умов, що сприяли злочину – надання рекомендацій щодо усунення прогалин у системі обліку й контролю, які створюють передумови для рейдерських посягань;

2) почеркознавча експертиза спрямована на:

- ідентифікацію виконавця рукописного тексту чи підпису – встановлення особи, яка підробила підпис у протоколах загальних зборів, договорах, довіреностях;

- виявлення підробок у підписах та рукописах – розкриття фактів імітації, копіювання або виконання підписів за допомогою технічних засобів;

- аналіз впливу зовнішніх чи внутрішніх факторів – визначення виконання підпису у стані хвороби, стресу чи під примусом;

- установлення соціально-демографічних характеристик виконавця – орієнтовне визначення його віку або статі;

- визначення кількості виконавців – з'ясування, чи належать записи одній чи кільком особам, що дає змогу викривати групові змови;

3) технічна експертиза документів сприяє вирішенню таких завдань:

- установлення способу виготовлення документа – визначення технології друку, письма чи створення тексту;

- виявлення змін у змісті – фіксація фактів заміни аркушів, дописок, виправлень або коригувань у реквізитах;

- відновлення первісного змісту – реконструкція невидимих, пошкоджених чи стертих записів і визначення початкового вигляду документа;

- ідентифікація технічних засобів і матеріалів – встановлення знарядь, кліше, штампів, принтерів, копіювальної чи розмножувальної техніки, використаних для виготовлення або підробки документа;

- установлення часу виготовлення документа – з'ясування, чи був документ створений ретроспективно з метою легалізації рейдерського захоплення;

- перевірка справжності печаток і штампів – аналіз відбитків, визначення способу їх нанесення та виявлення ознак підробки.

Висновки

Судові експертизи посідають ключове місце у розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством, оскільки забезпечують з'ясування обставин, що виходять за межі компетенції сторони обвинувачення, та дозволяють встановити істину у справі на основі спеціальних знань.

Судово-економічна експертиза дає змогу об'єктивно визначити фінансовий стан підприємства, викрити незаконні фінансові операції, установити факти доведення до банкрутства чи штучного заниження вартості активів, а також розрахувати розмір завданих матеріальних збитків.

Почеркознавча експертиза спрямована на ідентифікацію виконавців підписів і рукописних записів, виявлення фактів їх підроблення чи імітації, а також визначення впливу зовнішніх та внутрішніх факторів на почерк, що дозволяє встановити механізми фальсифікації документів у рейдерських схемах.

Технічна експертиза документів є незамінною для визначення способу виготовлення документа, ідентифікації технічних засобів і матеріалів, установлення часу його створення, а також перевірки справжності печаток, штампів і відбитків. Вона дає можливість не лише викривати факти підробки, а й реконструювати первісний зміст документів.

Ефективність проведення експертних досліджень значною мірою залежить від правильної організації дій сторони обвинувачення на етапі їх призначення: належної підготовки матеріалів, надання оригіналів документів, коректного формулювання запитань і суворого дотримання процесуальних вимог. Саме тому вироблення системи практичних рекомендацій щодо вдосконалення цієї діяльності становить перспективний напрям подальших наукових досліджень.

Список бібліографічних посилань: 1. Кікінчук В. В., Гусєва В. О. Особливості розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з протиправним поглинанням та захопленням підприємств, сільськогосподарських земель, порушенням прав їх законних власників (рейдерство) : наук.-метод. рек. Харків : ХНУВС, 2020. 58 с. 2. Гусєва В. О., Стеценко С. В. Використання спеціальних знань під час розслідування протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2024. № 3 (36). С. 37–51. DOI: <https://doi.org/10.3353/khrife.3.2024.04>. 3. Тюленев С. А. Можливості почерково-дослідного експертизи у розслідуванні рейдерства. *Вісник Одеського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України*. 2023. № 14. С. 29–41. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-9656/2024-14-3>. 4. Тюленев С. А. Призначення судових експертиз під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством. *Право і безпека*. 2024. № 1 (92). С. 112–122. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2024.1.10>. 5. Тюленев С. А. Теоретичні та практичні основи криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством : монографія / за заг. ред. В. О. Гусєвої. Харків : Право, 2025. 380 с. 6. Розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з протиправним поглинанням та захопленням підприємств, сільськогосподарських земель, порушенням

прав їх законних власників (рейдерство) / М. С. Цуцкірідзе, Р. М. Дударець, С. З. Довгунь та ін. Дніпро : 7БЦ, 2021. 72 с. **7.** Губанова І. В. Теоретичні та загально-методичні положення судової економічної експертизи фінансово-господарської діяльності підприємств : дис. ... д-ра філософії : 081. Харків, 2025. 358 с. **8.** Ткаченко Я., Іванко Є. Дослідження рукописних записів і підписів у технічній експертизі документів. *Молодий вчений*. 2022. № 1 (101). С. 215–218. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-1-101-45>.

Надійшла до редколегії 20.08.2025

Прийнята до опублікування 15.09.2025

Chalyi B. Yu. Forensic Expertise Possibilities in Solving Tactical Problems of Raiding Investigations

The article provides a comprehensive analysis of the role of forensic examinations in the investigation of criminal offences related to raider seizures. It reveals the content and significance of the main types of expert examinations that are most often appointed in cases of this category: forensic economic, handwriting and technical examination of documents. It is emphasised that it is these examinations that create the basis for restoring the real picture of criminal activity, allow the detection of signs of illegal financial transactions, establish mechanisms for the unlawful alienation of corporate rights and property, detect forged documents and determine the amount of damage caused. Forensic economic expertise helps to establish the financial condition of an enterprise, document fictitious transactions, calculate material damage, and reconstruct illegal financial schemes. Handwriting analysis helps identify the author of handwritten texts and signatures, exposes cases of forgery, determines the influence of external and internal factors on handwriting, and allows establishing the number of persons involved in the creation of forged documents. Technical document examination aims to establish the method of document production, identify technical means and materials, restore invisible or destroyed records, determine the time of production, and verify the authenticity of seals and stamps. Particular attention is paid to problems that arise at the stage of appointing examinations: failure to provide original documents, use of copies of inadequate quality, unclear wording of questions or their exceeding the competence of the expert.

The algorithm of actions of the prosecution in preparing for the appointment of expert examinations is substantiated, which includes determining tactical tasks, obtaining expert advice, preparing appropriate materials and complying with procedural requirements. It is proven that expert conclusions are an important source of evidence in raiding cases and perform not only a diagnostic but also a preventive function, since they can be used as a basis for developing measures to eliminate gaps in the system of corporate governance and financial control. It has been concluded that the integrated use of specialised knowledge improves the effectiveness of investigations and creates conditions for improving forensic methods of combating raider crimes.

Keywords: pre-trial investigation, raiding, evidence, special knowledge, expert examination, involvement of an expert, economic expertise.

